

ЛОЗОПЛЕТІННЯ НА СУМЩИНІ: ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ТА СУЧАСНИЙ СТАН

Автор статті ставить за мету висвітлити закономірності еволюції лозоплетіння на Сумщині впродовж кінця XIX – початку XXI ст. Унаслідок проведеного аналізу розкрито технологічні особливості заготівлі сировини та виготовлення плетених виробів, окреслено їх типологію, систематизовано асортимент предметів лозоплетіння за сферою функціонування.

Викладене дає автору дійти висновку про те, що незважаючи на скорочення структури досліджуваного ремесла через зникнення речей, які втратили свою практично-побутову роль, лозоплетіння дотепер не припинило свого функціонування завдяки появі нових видів та модифікованих форм виробів.

Ключові слова: лозоплетіння на Сумщині, кошикарство, ремісництво, верболіз, плетені вироби.

Відтоді як Україна набула державної незалежності, розпочався новий етап розвитку української етнографії як науки з сучасними теоретичними й методологічними підходами. Упродовж останніх десятиліть особливо актуалізувався напрямок регіональних історико-етнографічних досліджень, що орієнтовані на розширення й поглиблення фахових знань про місцеві особливості процесів еволюції, функціонування і трансформації культурних традицій народу. З огляду на це, народні промисли і ремесла, які є невід'ємною частиною традиційної виробничої культури, також отримують значну увагу дослідників як стосовно усього різноманіття їх галузевого складу, так і окремих ділянок¹. Покладаючись на певний практичний досвід студіювання відповідної проблематики в межах Сумської області², ключовою видається необхідність висвітлення аспектів динаміки історичного розвитку і локальної специфіки побутування тих кустарних промислів і ремесел Сумщини, які дотепер не знайшли належного наукового вивчення. Зокрема, до числа найменш досліджених народних ремісничих занять регіону, що нас цікавить, належить лозоплетіння як окремий вид деревообробництва.

Тому мета запропонованої статті полягає в аналізі локальних закономірностей розвитку і трансформації лозоплетіння на території Сумщини від кінця XIX – до початку XXI ст. Для реалізації поставленої мети потрібно розкрити технологічні особливості заготівлі сировини, зробити класифікацію предметно-речового складу виробництва за родовими групами відповідно до сфери функціонування, охарактеризувати типологію форм лозоплетених виробів. У процесі дослідження використовується комплекс наукових методів і прийомів, що адекватні предмету і завданням дослідження. Зокрема, для збору фактичного матеріалу, окрім засобів наукової обробки (інтеграції, синтезу, узагальнення) необхідних літературних даних та діловодної документації, основними стали методи польового дослідження: спостереження, інтерв'ювання. У свою чергу, для аналізу зібраного фактичного матеріалу вагому роль відіграли типологічний, структурно-функціональний, порівняльно-історичний і порівняльно-етнографічний методи.

Досвід вивчення різних аспектів лозоплетіння представлено в документальних джерелах, збірних і авторських дослідженнях, що хронологічно охоплюють кінець XIX – початок XXI ст. Серед узагальнюючих видань, де в спеціальних розділах, що охарактеризують традиційні промисли і ремесла, більшою або меншою мірою подано огляд лозоплетіння, виділяємо колективні праці різних періодів: «Россия. Полное географическое описание нашего отечества...»³, «Культура і побут населення України»⁴, «Украинцы»⁵; регіональні історико-етнографічні дослідження, присвячені Бойківщині⁶, Полісся⁷. Знаковими у висвітленні мис-

тецтвознавчих аспектів лозоплетіння, стали фундаментальні багатотомні видання «Історія українського мистецтва»⁸, «Історія декоративного мистецтва»⁹. Також помітний внесок у вивчення художніх особливостей українського народного лозоплетіння зроблено М. Селівачовим¹⁰. Не залишаються поза увагою і дослідження, присвячені окремим напрямкам лозоплетіння: кошиковому ремісництву (К. Вебер)¹¹, меблевому виробництву (Г. Чернишев)¹², виготовленню рибальських знарядь (С. Сіренко)¹³. Натомість аналіз опублікованих джерел, які стосуються безпосередньо сучасної території Сумської області, показує, що дані про лозоплетіння зазвичай досить спорадичні. Важливі відомості про особливості організації лозоплетіння на півночі й півдні регіону, поширення його в тих чи інших місцинах Сумщини наприкінці XIX – на початку XX ст., специфіку вирощування й заготівлі сировини, про технологію виготовлення плетених речей, асортимент виробів, процес опанування майстерності виготовлення плетених виробів тощо знаходимо на сторінках спеціальних земських видань, що зберігаються в фондах Кролевецького¹⁴ та Охтирського¹⁵ краєзнавчих музеїв. Досить обмеженими є дані, вміщені у відомому історичному дослідженні початку XX ст. за авторством М. Сумцова, які констатують лише факт відсутності досліджуваної галузі ремісництва на Слобожанщині¹⁶. Подібна за змістом інформація про брак майстрів із виготовлення кошиків на Поліській території вміщена в дослідженні Т. Богомазової¹⁷. Враховуючи те, що опубліковані праці лише фрагментарно окреслюють проблему розвитку лозоплетіння на Сумщині, пропонуємо дослідження вводить у науковий обіг новий фактографічний матеріал, зібраний у ході польових досліджень на теренах Сумської області впродовж 2007–2014 років.

Аналіз окреслених джерел дає підстави констатувати, що стрімкого розвитку лозоплетіння набуло на початку XX ст. в тих місцинах півночі та півдня регіону, де були або значні масиви верболозу, або сприятливі природно-географічні умови для його культивування як необхідної виробничої сировини. Щодо матеріалу та технології його обробки, то, згідно емпіричних матеріалів, вербу заготовляли й обробляли по-різному, залежно від того, яку сировину хотіли отримати: з корою – «сіру» (неокоровану) чи без кори – «білу» (окоровану)¹⁸. Зокрема, верболіз, який плели не знімаючи кору, починали рубати переважно тоді, коли на ньому вже не було листя, – пізньої осені чи взимку. Заготовлений на зиму верболіз зберігали в погрібниках. Також використовували весняну молоду лозу, що добре гнулася і не потребувала додаткової спеціальної обробки. Із неокорованої лози виготовляли певні частини й елементи будівель, малі архітектурні форми (стіни, димарі, паркани), речі господарського призначення (кошелі, кошики) меблі (дитячі колиски). Досить популярними на досліджуваній території було ви-плетене з лози рибальське знаряддя-пастка – верша, що використовувалося для ловлі риби, особливо взимку чи ранньою весною, на ставках, затоках, болотах. Тим часом окоровану лозу, яку використовували для виготовлення меблів, підставок для квітів, вибивачок для килимів, кошиків тощо заготовляли незалежно від пори року. В такому разі звертали увагу лише на те, щоб лоза «добре дралася»¹⁹. Відповідну сировину піддавали термічній обробці – паренню. Роль парні в домашніх умовах виконувала піч, на спеціалізованих підприємствах, наприклад, на Боромлянській лезомеблевій фабриці це були так звані «парілки»²⁰. Випарену лозу очищали – «драли» за допомогою спеціального залізного інструменту – *дралки*. У процесі власне ручного плетіння користувалися секатором та дерев'яним молотком.

Про чільне місце лозоплетіння в системі деревообробництва Сумщини, насамперед, свідчить поширеність ремесла в регіоні, характер функціонального призначення, типологія виробів. Класифікація зразків лозоплетіння, що побутували й побутують на території досліджуваного регіону впродовж кінця XIX – початку XXI ст., дозволяє виокремити три родові групи: 1) архітектурні елементи та форми, 2) предмети господарського призначення, 3) хатне начиння, меблі. Відповідно, кожна група має свою типологічну структуру, яка повсякчас деформується за рахунок зникнення одних типів та появи інших. Завдяки знанням та навичкам у галузі традиційного лозоплетіння, мешканці регіону забезпечували себе житловими й нежитловими спорудами, окремими елементами традиційної архітектури; застосовуючи спеціальну техніку плетіння, виготовляли кошики, засоби транспортування, рибальські снасті, знаряддя праці; нерідко інтер'єр житла облаштовували плетеними меблями та хатніми декоративно-ужитковими предметами. Далі розглядатимемо типологію виробів лозоплетіння та її трансформацію в часі відповідно до вище окресленої структури.

Характерною особливістю лозоплетіння є те, що основний сировинний матеріал, – верболіз, – будучи досить легким в заготівлі й обробці, одночасно використовувався як для виготовлення невеликих господарсько-побутових речей, так і в будівні окремих частин хат, хлівів, клунь, дровників. Зокрема, в кінці XIX – першій половині XX ст. стіни житла або окремих його елементів, як-от димар, плели із товстої вербової лози. Хати такого зразка, що були найбільш характерними для північної частини Сумщини, в народі називали *лісяним*. Згідно експедиційних записів, тут існувало два типи лісяних хат – наземні та землянки. Зокрема, про наземні форми таких будівель стосовно України згадував Д. Зеленін: «... На Україні зустрічаються дома (хаты) типа наземных из ивовых веток, из хвороста, из связанного в пучки камыша...»²¹. Фактичні дані вказують на те, що у таких спорудах жили переважно бідні люди чи заробітчани-переселенці. Нерідко відповідне житло було тимчасовим, і сім'я мешкала у ньому поки не зведе дерев'яне. Свідченням будівництва з верболізу спочатку землянки, а згодом наземної плетеної будівлі може бути інформація, записана у с-щі Заводському на Конотопщині, яке заселялося на початку XX ст. робітниками місцевого торфопереробного підприємства: «Приїхали люди сюди, хати-землянки отам покопали, бо жить ніде було, а там яр такий був, дак там люди землянки поробили, пооблітали лісами, пообмазували і груби поробили, очерет понапинали – і так зімували. А тоді, там на горі, люди із ліси поробили собі хати. А робили так: чотири рейси чи шість поставлять, а тоді пообплітають їх лозою, обмажуть зсередини і зверху, кришу зроблять, двері, вікна... І так у лісяних хатах жили»²². Застосовуючи техніку плетіння, із неокорованого верболізу робили також господарські (нежилі) будівлі, які, на відміну від хат, могли й не обмазувати глиною зовні (рис. 1). Через те, що плетені конструкції із означеного матеріалу були недовговічними, з часом мешканці регіону майже повністю відмовились від його використання в будівельній галузі. За нашими спостереженнями, у 90-х роках XX ст. на поліській частині Сумщині лише де-не-де існували плетені будівлі господарського призначення, серед яких, зокрема і ново-зведені, у вигляді невеликих плетених приміщень для зберігання дров, вугілля, будівельних матеріалів тощо.

До поширеного типу лозоплетених виробів відносяться такі малі архітектурні форми, як *ліса*, або *тин*, що були звичними для традиційного обійстя мешканців Сумщини. Паркан із верболізу навколо подвір'я, городів заввишки близько метра, був характерний не лише для сіл, але й для міст регіону. Подекуди невисокою лісою облітали призьбу, тим самим укріплюючи земляний насип довкола хати (рис. 2). Наприкінці XX ст. у деяких селах басейну р. Сейм (Конотопщина, Кролевеччина) ще можна було побачити плетені із вербової лози тини, якими огороджували городи або й навіть фронтальні частини садиб (рис. 3). Останнім часом цей тип лозоплетіння швидко розповсюджується як естетично привабливе декоративне явище традиційно-побутового зразка: плетеними із верболізу парканами оздоблюють простір місць відпочинку, торгівлі й харчування, подвір'їв, квітників тощо.

Найширшою є родова група предметів господарського призначення. В першу чергу, в її структурі звертають на себе увагу засоби, які застосовували для перевезення та перенесення вантажів. Зокрема, при транспортуванні на возах великої кількості товару, об'ємних речей чи сипучих матеріалів користувалися спеціальними плетеними із неокорованого верболізу пристроями. Такі знімні конструкції, за допомогою яких, за свідченнями інформантів, до середини XX ст. найчастіше перевозили дрова, торф, глиняний посуд, в одних місцях Сумщині називали «кошіль»²³, в інших – «кучура»²⁴.

Значно більше було плетених із окорованої лози виробів для перенесення ручної поклажі. Так, окрему типологічну групу складають валізки, які призначалися для транспортування особистих речей, й побутовали як на Поліській, так і Слобожанській частині Сумщини (рис. 4). Досить розповсюдженими були лозяні короби для скляного посуду, що дозволяли не лише зберігати напої (квас, вино) повсякчас в темряві, але й були зручними для перенесення, оскільки мали, як правило, спеціально виплетені ручки – (одну-три) (рис. 5). Також зустрічалися плетені відра з металевими дужками. Щоправда, зразок такого вдалося зафіксувати тільки в експозиції одного з регіональних краєзнавчих музеїв (м. Ромни). Тому про його функціонально-побутову роль можна лише припускати: очевидно, куляста форма виробу вказує на те, що він призначався виключно для носіння (рис. 6).

Особливою різноманітністю за формою і асортиментним складом вирізнялися кошики як ручний засіб перенесення вантажів чи зберігання овочів і фруктів. Перші письмові згадки про кошикарство на Сумщині, які містяться в історико-документальних джерелах, відносяться до кінця XIX ст. Географічно вони стосуються північної частини регіону і вказують на те, що земські органи Кролевецького повіту порівняно мало уваги приділяли розвиткові кошикового виробництва²⁵. Не було майстрів із виготовлення кошиків і в сусідньому Конотопському повіті, про що зазначала Т. Богомазова у своєму дослідженні деревообробних промислів, яке охоплює період кінця XIX – початку XX ст.²⁶ Натомість земські органи південної частини Сумщини, зокрема Охтирського повіту, на початку XX ст. всіляко сприяли розвиткові лозоплетіння. В документальних матеріалах Охтирського краєзнавчого музею зазначається, що в 1911 р. у с. Боромля Тростянецького р-ну діяла спеціалізована кошикова майстерня, в якій виготовляли різноманітні плетені кошики²⁷. Поширеність відповідного ремісничого заняття в цій місцевості спричинився необхідністю мати зручні ємкості для транспортування ягід, оскільки вирощування полуниці носило тут промисловий характер. На необхідність боромлянам розвивати кошикарство вказував М. Сумцов у дослідженні 1902 р.: «Курьезно, что в Сумы землянику возят в корытах, где стирают белье; не достаёт знания корзиночного производства, чтобы обзавестись дешевыми и удобными корзинами домашнего приготовления, что легко было бы сделать при обилии таких низин, где можно разводить корзинучную лозу»²⁸. Відомо, що учні згаданої майстерні під керівництвом майстра виготовляли всілякі дрібні кошики – калгашки, кошолки для ягід, базарні кошики тощо²⁹. Курс навчання розраховувався на три роки, проте більшість учнів уже після першого чи другого року залишали майстерню і працювали самостійно: «[Они] сами готовили для себя лозу, растущую в плохом состоянии на заливных сенокосах и у себя дома работали из нее базарные корзины для обихода и корзины для перевозки клубники и других ягод, которых в Боромле в изобилии и сами продавали эти корзины на рынке»³⁰. Діяльність майстерні стала підґрунтям для створення потужної Боромлянської лозомеблевої фабрики, яка працювала впродовж усього XX ст. (рис. 7). Цей же регіональний центр лозоплетіння є сьогодні провідним і у виготовленні ще одного типу кошиків – так званих «ажурних», які здебільшого використовуються для перенесення легкої ручної кладі, освячення предметів споживання. Однак в цілому в області у вжитку мешканців Сумщини більшою мірою побутують вироби згаданого типу немісцевого виробництва, як правило, привезені із Західної України.

Загалом на території Сумської області найбільш поширеними є кошики господарського призначення, які робили із неокорованої, або «сірої» лози. В різних частинах Сумщини їх називали по-різному: *корзїни* (*карзїни*, *корзинкї*), *віреїки*, *кашолки* (*кошолки*), *сапєтки*, *лаптки*. За формою вони могли бути овальними і круглими, у т. ч. дещо розширеними догори. Розмір таких кошиків відповідав вмісту одного чи кількох відер. Переносили їх за допомогою ручок чи мотузок. Невеликий круглий кошик на одне-півтора відра мав довгообразу кручену лозяну ручку. Круглий кошик на два-три відра, розширений догори, призначався для перенесення важкого вантажу удвох і мав по боках дві ручки – вуха. Кошик овальної форми зазвичай носили на плечі за допомогою шпагату чи мотузки необхідної довжини (рис. 8). Кошикарство як допоміжне господарське заняття не потребувало спеціально оснащеного приміщення. Майстри, що знали на технології виготовлення кошиків, працювали задля задоволення власних потреб чи на прохання своїх односельців у вільний від польових робіт час. У період першої половини XX ст., як засвідчує зібрана інформація, господарські кошики робили на замовлення не тільки індивідуально, але й певним виробничим установам. Наприклад, у Великописарівському р-ні ремісники отримували замовлення від колгоспів на кошики для транспортування силосу, буряків, картоплі³¹. Виготовлення таких кошиків було переважно справою чоловіків. Однак є свідчення, що на Конотопщині в період передвоєнних років кошики для підприємств, що спеціалізувалися на добуванні торфу, робила жінка: «У нас торф штабелювали. Корзинами його носили. Так мати дідова [чоловіка] плела корзини. Корзина п'ять рублів коштувала. Вона сто корзин сплете – п'ятсот рублів отримає. Зімою лозу їй заготовлять, і тоді вона ціле літо плете корзини. А дід їй уші [ручки] помагав крутить»³². Виробництво плетених кошиків із неокорованої лози було складовою частиною сільського господарства Сумщини і у другій половині XX ст., і на початку XXI ст., про що свідчать матеріали експедицій (рис. 9, 10).

Плетені вироби застосовувались і як засоби тої чи іншої діяльності. Зокрема, на теренах Сумщини було і до сьогодні залишається популярним зроблене з лози рибальське знаряддя – верша, що нагадувала форму конуса зі зрізаною вершиною; у деяких місцинах вона виглядала як великий бутиль (рис. 11). Стосовно будови варто зазначити, що верша мала два отвори – один зверху, другий – всередині. Внутрішня частина верші повторювала зовнішню лише до середини і закінчувалася невеликим отвором, куди заходила риба, при цьому верхній отвір перед опусканням у воду обов'язково закривали, а відкривали лише після підняття нагору, щоб витрусити спійману рибу. Традиційні верші, як і господарські кошики, виготовляли із неокорованої неколотої вербової лози. Поряд із ними у кінці ХХ ст. селяни використовували також верші із алюмінієвого дроту, сплетені традиційною технікою.

До числа плетених знарядь праці варто також додати плетені із окорованої лози вибивачки для килимів. Щоправда, цей виріб не був характерним для кустарного лозоплетіння, а виготовлявся, як правило, на Боромлянській лозомеблевій фабриці.

Найменш поширеною на Сумщині виявилась родова група плетених із верболозу виробів, що репрезентує такі предмети облаштування житла як меблі – колиски, дитячі ліжечка, дивани, стільці, крісла, крісла-гойдалки, столи, підставки для квітів тощо. Зокрема, здавна і до 80-х років ХХ ст. невід'ємним атрибутом оселі в багатьох місцевостях досліджуваного регіону була плетена із неокорованого верболозу дитяча колиска. Побутували в регіоні і плетені з окорованої лози дитячі ліжечка, однак зустрічалися вони значно рідше. Мала місце на Сумщині і практика виготовлення предметів обстановки житла. Значну увагу плетінню із лози та інших рослинних матеріалів різноманітних меблів приділяли у згаданій майстерні с. Боромля вже на початку ХХ ст. Зокрема, робили «дачну и гостинную мебель, по всевозможным рисункам...»³³. Широким був і асортимент меблів та дрібних побутових виробів лозомеблевої фабрики: «Корзини плели, вибивалки, вази, дивани, стулья, кресла, та там видів багато було. Все в ручну, станків не було. Большинство по Україні воно йшло: на курорти, санаторії. Скрізь брали, одправляли вагонами! Спрос був і січас спрос є»³⁴. Характерною ознакою плетених «боромлянських» виробів було те, що вони виготовлялись із колотої або неколотої лози, мали жовтаво-коричневий колір і здебільшого лаковану поверхню. Тривалий час с. Боромля було головним осередком лозоплетіння Сумщини, де можна було придбати плетені із лози речі як фабричного, так і кустарного виробництва. Однак на початку ХХІ ст. спеціалізована фабрика припинила своє функціонування, в наш час у селі працюють лише окремі кустарі, що виготовляють із лози меблі й дрібні господарські речі: столики, стільці, крісла-гойдалки, підставки для квітів, кошики (рис. 12, 13).

Узагальнюючи вищевикладений матеріал, слід зазначити, що визначальним фактором організації і концентрації такого індивідуального виду кустарного виробництва як лозоплетіння був природно-ресурсний потенціал. Відносно проста технологія виготовлення тих чи інших речей дозволяла займатися цим ремісництвом як жінкам, так і чоловікам. Асортимент продукції повсякчас урізноманітнювався відповідно до потреб споживача. З одного боку, з'являлися нові види, модифіковані форми виробів, а з іншого – зникали речі, які втрачали свою практично-побутову роль. На теренах Сумщини найбільшого розвитку кустарне лозоплетіння досягло у виготовленні кошиків. Важлива роль у збереженні місцевої традиції кошикарства, виробництві плетених меблів та дрібних елементів побуту належить с. Боромля Тростянецького р-ну, що впродовж усього ХХ ст. залишалося чи не найбільшим центром лозоплетіння. Виявлені в процесі дослідження деформації вказують на те, що в цілому структура лозоплетіння помітно скоротилася, проте за рахунок гнучкого механізму зміни асортименту продукції не припинила своє функціонування.

Рис. 1. Господарська споруда із плетеними стінами; с. Сахни Конотопського р-ну Сумської обл. Фото 2009 р.

Рис. 2. Селянська хата із плетеною призьбою та тином, I пол. XX ст.; с. Вирівка Конотопського р-ну Сумської обл. Фото з приватного архіву автора.

Рис. 3. Плетений паркан – ліса в оформленні передньої частини селянського подвір'я; с. Гути Конотопського р-ну Сумської обл. Фото 2007 р.

Рис 4. Плетена валіза; Сумський обласний краєзнавчий музей. Фото 2009 р.

Рис. 5. Плетений короб із однією ручкою для скляної ємкості; Обласний благодійний фестиваль «Ми діти твої, рідний краю!» (с. Попівка Конотопського р-ну Сумської обл. Фото 2012 р.

Рис. 6. Плетене відро, XIX ст.;
Роменський краєзнавчий музей.
Фото 2009 р.

Рис. 7. Кошик для освячення
паски, майстер А. Михайлик;
с. Боромля Тростянецького р-ну
Сумської обл. Фото 2014 р.

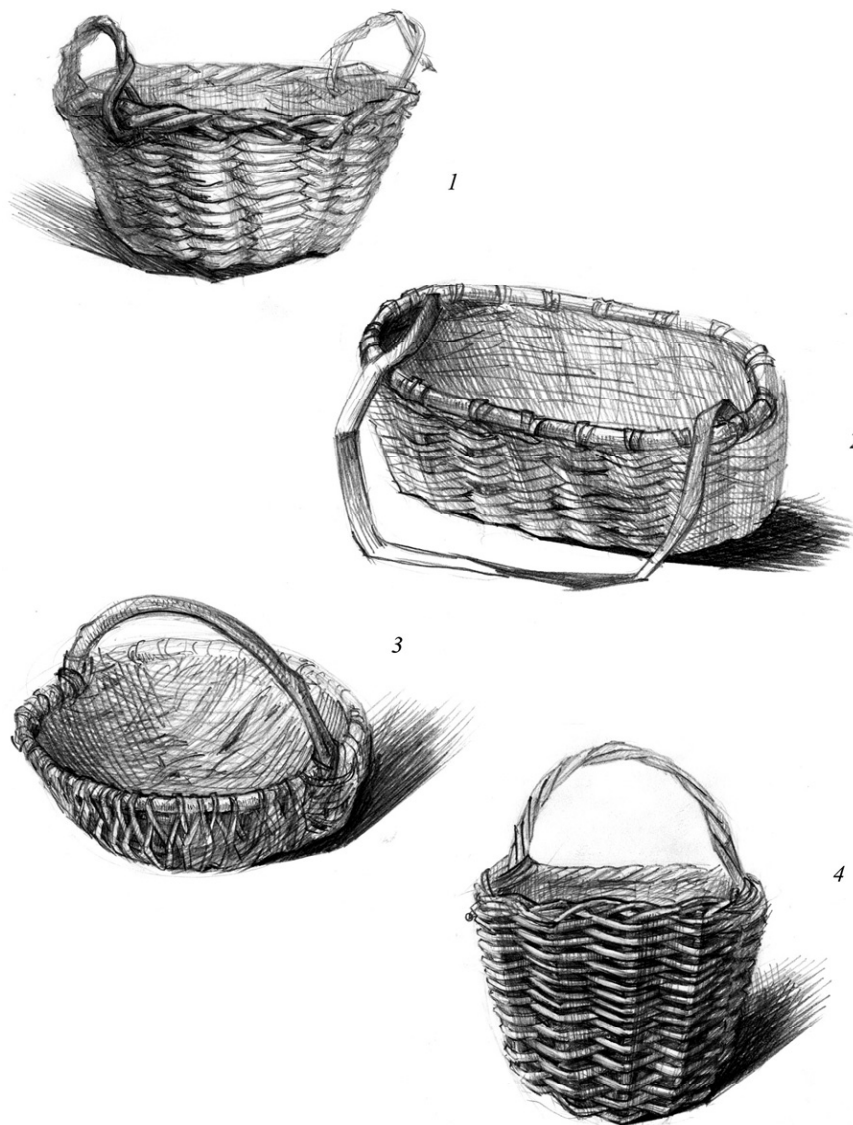

Рис. 8. Типи плетених кошиків: 1 – великий кошик круглої децю розширеної догори форми із двома плетеними ручками; 2 – великий кошик овальної форми із мотузкою; 3 – невеликий подовгуватий кошик із лозяною не плетеною ручкою; 4 – невеликий циліндричний кошик із продовгуватою плетеною ручкою.

Рис. 9. Господарський кошик із двома вухами і недоплетений кошик на одну ручку, майстер В. Книш; с-ще Заводське Конотопського р-ну Сумської обл. Фото 2009 р.

Рис. 12 Плетені меблі Боромлянської лозомеблевої фабрики; Сумський обласний краєзнавчий музей. Фото 2009 р.

Рис. 10. Господарські кошики для збирання картоплі; с. Бочечки Конотопського р-ну Сумської обл. Фото 2009 р.

Рис. 13. Плетене крісло-гойдалка, майстер А. Михайлик; с. Боромля Тростянецького р-ну Сумської обл., 2010 р. Фото 2013 р.

Рис. 11. Плетені із верболозу верші; с. Заводське Конотопського р-ну Сумської обл. Фото 2009 р.

- ¹ Утка Л. В. Народні ремесла Лебединщини: наукове дослідження – Суми, 2002. – 100 с.; Мельничук Л. С. Гончарство Поділля в другій половині XIX – XX століттях: історико-етнографічне дослідження – К., 2004. – 350 с.; Метка Л. О. Гончарство Слобожанщини в другій половині XIX – першій половині XX століття.: Автореф. дис. ... канд. іст. наук. – К., 2006. – 16 с.; Карась А. В. Кролевецьке ткацтво – Глухів, 2008. – 100 с.; Сушко В. А. Українське традиційне вишивання Слобожанщини. – Харків, 2008. – 60 с.; Гвоздевич С. М. Традиційне бондарство українців Карпат (кінець XIX – 30-ті роки XX століття) – Львів, 2012. – 130 с. та ін.
- ² Литвинчук Н. В. Історія розвитку промислів та ремесел Сумщини XVII – поч. XXI ст. (за матеріалами с. Вирівка Конотопського району Сумської області // Матеріали до української етнології. – 2007. – Вип. 6 (9). – С. 96–101; її ж. Конотопські сотники та їх роль у розвитку сільського господарства, промислів і торгівлі у другій половині XVII – XVIII ст. // Батуринські читання. 2007: зб. наук. праць. – Ніжин, 2007. – С. 183–187; її ж. Місце лісохімічних промислів у системі традиційних занять литвинів Задеснянського Полісся (за матеріалами ойконімів) // Минуле і сучасне Волині й Полісся: роде наш красний: матеріали Третьої Волинської обласної наук.-етнограф. конф., 14–15 черв. 2007 р., м. Луцьк. – Луцьк, 2007. – Вип. 24. – С. 219–222; її ж. Розвиток прядіння та ткацтва в селах Конотопщини // Етнічна історія народів Європи. – 2008. – Вип. 27. – С. 77–81; її ж. Особливості розвитку ковальського ремесла в містах та селах Сумщини (друга половина XIX – початок XXI ст.) // Народна творчість та етнографія. – 2012. – № 6. – С. 100–108; її ж. Традиционное ремесленничество украинско-российского пограничья: некоторые аспекты изучения межэтнических контактов (по материалам этнографических исследований Сумской области) // Актуальные вопросы общественных наук: социология, политология, философия, история: сб. ст. по материалам XXXV междунар. науч.-практ. конф. – Новосибирск, 2014 – № 3 (35). – С. 164–173.
- ³ Россия. Полное географическое описание нашего отечества. Настольная и дорожная книга для русских людей / Под ред. В. П. Семенова. – СПб., 1903. – Т. 7: Малороссия / Сост. Б. Г. Карпов [и др.]. – С. 127–218.
- ⁴ Культура і побут населення України: навч. посібник. – К., 1991. – С. 50–77.
- ⁵ Українці / отв. ред. Н. С. Полищук, А. П. Пономарев. – М., 2000. – С. 124–141.
- ⁶ Бойківщина: історико-етнографічне дослідження. – К., 1987. – С. 125–187.
- ⁷ Полесьє. Матеріальна культура / отв. ред. В. К Бондарчик, Ю. Г. Гошко, Р. Ф. Кирчив. – К., 1988. – С. 178–264.
- ⁸ Історія українського мистецтва: У 5-и т. / голов. ред. Г. А. Скрипник; ред. тому В. В. Рубан. – К, 2006. – Т. 4: Мистецтво XIX століття. – С. 676–679.
- ⁹ Історія декоративного мистецтва України: У 5 т. Т. 3. / наук. ред. Т. В. Кара-Васильєва. – К., 2009. – С. 217–227; Історія декоративного мистецтва України: У 5 т. Т. 4 / голов. ред. Г. А. Скрипник. – К., 2011. – С. 221–231.
- ¹⁰ Селівачов М. Р. Українське народне лозоплетіння // Народна творчість та етнографія. – 1987. – № 3. – С. 41–50; його ж. Лексикон української орнаментики (іконографія, номінація, стилістика, типологія). – К., Ніжин, 2005. – 400 с.
- ¹¹ Вебер К. К. Корзиночное производство и культура корзиночной ивы. Практическое руководство по культуре корзиночной ивы и по выделке корзиночных изделий и корзиночной мебели. – СПб., 1911. – 155 с.
- ¹² Чернышев Г. А. Организация и технологические процессы производства мебели из лозы и рогозы. – К., 1946. – 92 с.
- ¹³ Сіренко С. В. Верша: особливості будови та способи лову (причинки до риболовної техніки) // Народна творчість та етнографія. – 2012. – № 4. – С. 112–119.
- ¹⁴ Журналы Кролевецкого уездного земского собрания очередных заседаний и чрезвычайных 1895 года. Смета расходов уездных земских сумм и раскладка денежных сборов по Кролевецкому уезду на 1896 г. – Чернигов, 1896. – 288 с.
- ¹⁵ Доклады Ахтырской уездной земской управы Ахтырскому чрезвычайному уездному земскому собранию 24 апреля 1911 года. – Ахтырка, 1911. – 71 с.; Доклады Ахтырскому 47-му очередному уездному земскому собранию 1911 года по агрономическому отделу и конспективный отчет по агрономическим мероприятиям с 1 января по 1 августа 1911 г. – Ахтырка, 1911. – 63 с.; Доклады Ахтырскому 48-му очередному уездному земскому собранию 1912 года. По экономическим мероприятиям. – Ахтырка, 1912. – 86 с. Доклады Ахтырскому 49-му очередному уездному земскому собранию 1913 года. По распорядительному отделу. – Ахтырка, 1913. – 93 с.
- ¹⁶ Сумцов Н. Ф. Очерки народного быта (Из этнографической экскурсии 1901 г. по Ахтырскому уезду Харьковской губернии). – Харьков, 1902. – 57 с.

- ¹⁷ Богомазова Т. Г. Кустарные деревообрабатывающие промыслы украинцев в конце XIX – начале XX вв. (Производство деревянной утвари) – СПб., 1999. – 164 с.
- ¹⁸ Зап. Литвинчук Н. В. 2007 р. у с. Гути Конотопського р-ну Сумської обл. від Сахно Катерини Миколаївни, 1926 р. н.
- ¹⁹ Зап. Литвинчук Н. В. 2007 р. у с. Боромля Тростянецького р-ну Сумської обл. від Мельник Анастасії Василівни, 1930 р. н.
- ²⁰ Там само.
- ²¹ Зеленин Д. К. Восточнославянская этнография / пер. с нем. К. Д. Цивиной; примеч. Т. А. Берштам, Т. В. Станюкевич, К. В. Чистова; послесл. К. В. Чистова – М., 1991. – С. 291.
- ²² Зап. Литвинчук Н. В. у с-щі Заводське Конотопського р-ну Сумської обл. від Книш Людмили Авксентіївни, 1928 р. н.
- ²³ Зап. Литвинчук Н.В. 2007 р. у с. Гути Конотопського р-ну Сумської обл. від Сахно Катерини Миколаївни, 1926 р. н.
- ²⁴ Зап. Литвинчук Н. В. у с-щі Заводське Конотопського р-ну Сумської обл. від Книш Людмили Авксентіївни, 1928 р. н.
- ²⁵ Журналы Кролевецкого уездного земского собрания очередных заседаний и чрезвычайных 1895 года. Смета расходов уездных земских сумм и раскладка денежных сборов по Кролевецкому уезду на 1896 г. – Чернигов, 1896. – С. 87.
- ²⁶ Богомазова Т. Г. Вказ. праця. – С. 49.
- ²⁷ Доклады Ахтырскому 47-му очередному уездному земскому собранию 1911 года по агрономическому отделу и конспективный отчет по агрономическим мероприятиям с 1 января по 1 августа 1911 г. – Ахтырка, 1911. – С. 40.
- ²⁸ Сумцов Н. Ф. Вказ. праця. – С. 20–21.
- ²⁹ Доклады Ахтырскому 47-му очередному уездному земскому собранию 1911 года по агрономическому отделу и конспективный отчет по агрономическим мероприятиям с 1 января по 1 августа 1911 г. – Ахтырка, 1911. – С. 40.
- ³⁰ Там само. – С. 40.
- ³¹ Зап. Литвинчук Н. В. 2010 р. у с. Спірне Великописарівського р-ну Сумської обл. від Кузнецьової Катерини Федорівни, 1935 р. н.
- ³² Зап. Литвинчук Н. В. 2007 р. у с-щі Заводське Конотопського р-ну Сумської обл. від Книш Людмили Авксентіївни, 1928 р. н.
- ³³ Доклады Ахтырскому 47-му очередному уездному земскому собранию 1911 года по агрономическому отделу и конспективный отчет по агрономическим мероприятиям с 1 января по 1 августа 1911 г. – Ахтырка, 1911. – С. 41.
- ³⁴ Зап. Литвинчук Н. В. 2007 р. у с. Боромля Тростянецького р-ну Сумської обл. від Мельник Анастасії Василівни, 1930 р. н.

В статье освещаются закономерности эволюции лозоплетения на Сумщине на протяжении конца XIX – начала XXI в. В результате проведенного анализа раскрыты технологические особенности заготовки сырья и изготовления плетеных изделий, определена их типология, систематизирован ассортимент предметов лозоплетения относительно сферы функционирования.

Изложенное дает автору основание сделать вывод о том, что, несмотря на сокращение структуры исследуемого ремесла из-за исчезновения предметов, которые потеряли свою практически-бытовую роль, лозоплетение до сих пор не прекратило своего функционирования благодаря появлению новых видов и модифицированных форм изделий.

Ключевые слова: лозоплетение на Сумщине, корзиночное ремесло, ремесленничество, ивняк, плетеные изделия.

The author of the article investigate the patterns of Sumy region willow weaving evolution at the end of the 19th – the beginning of the 21st century. The analysis has helped to indicate the

technological characteristics of raw material preparation and wickerwork manufacturing, to identify the types of willow products and systematize them according to the areas of functioning.

The research has proved that despite the investigated handicraft structure reduction (due to the dissolution of artifacts that lost their practical importance) willow weaving is still popular owing to the introduction of new types and modified forms of products.

Keywords: willow weaving of Sumy region, basket weaving, craftsmanship, willow, weaving, wickerwork.